

En 200 Aar gammel Valutaforbedring,

hvorved bl. a. en fynsk Bonde,
Chr. Hansen i Ørsted, blev Stor-Godsejer.

Af F. Hjort.

Vi, der har oplevet Verdenskrigen, om end paa Afstand, og paa nærmere Hold erfaret dens forskellige Eftervirkninger og da navnlig med Bekymringer erfaret, hvorledes vore Penges Værdi og Købeevne stadig, endnu den Dag i Dag, forringes; vi har Betingelser for at kunne forstaa, at ogsaa tidligere store Krige har kunnet virke uheldigt paa Landets økonomiske Forhold. Ligeledes har vort Slægtled med Forundring og vel stundom med Forbavselse sét paa, hvorledes de forskellige Regeringer her hjemme siden Verdenskrigen har gjort mange, men næsten altid forgæves Forsøg paa at støtte og stabilisere vor Valuta. Vi har sét, hvorledes den ene Valutalov, Egaliseringsfond og forskellige Restriktionsbestemmelser efter hverandre, kun har ført til som eneste Resultat forøgede Skatter for Skatteyderne; vi har Forudsætninger for at kunne forstaa og følge med Interesse en Del af de Kraftanstrengelser, som Kong Frederik den Fjerde gjorde for at raade Bod paa de mange og store Ulemper, ikke mindst i økonomisk Henseende, som den langvarige Krig mellem Danmark-Norge og Sverrige paa Tordenskjolds Tid førte med sig. Krigen som saadan forløb jo ellers forholdsvis heldigt for Danmarks Vedkommende, men dets økonomiske Liv var ødelagt, og Pengenes — Seddelpengenes — Værdi i stadig og uafbrudt synkende Bevægelse, der efterhaanden i en uhyggelig Grad demoraliserede hele Forretningslivet herhjemme.

Dette havde til Følge, at Regeringen blev nødt til at gøre Forsøg paa at stabilisere Pengenes — Seddelpengenes — Værdi, og det skete den Gang, 1719, ved kongelige Forordninger. Jeg har fundet en saadan, som har særlig Interesse, ogsaa fordi den kgl. Forordnings Værdi skal fuldkommes ved et Slags „Landbrugs-lotteri“; et saadant er jo heller ikke ukendt i vore Dage, om just ikke ved at styrke vor Krones Værdi. Men ganske specielt

har Sagen sin store Interesse for os Fynboere, fordi det var en af vore egne, der vandt den store Gevinst i dette Landbrugslotteri, nemlig Gaardfæster og Sognefoged Chr. Hansen i Ørsted, der paa den Maade blev stor Godsejer om end kun for en meget kort Tid, og det viste sig, at bag ham stod alle Bønderne i Ørsted Sogn, hvis Navne opregnes og er af særlig Betydning, fordi man netop i Aarene der omkring har Vanskeligheder med at faa konstateret Bøndernes Navne saa fuldstændigt, som det her kan ske!

I den kgl. Forordning af 10'de April 1719 motiveres først dennes Fremkomst med, at de langvarige „Krigs-Troubler“ har bragt besværlige Conjuncturer, idet de autoriserede Pengesedler, der imellem de købende og sælgende skulde vorde imodtagne for deres fulde Valuta, men paa Grund af „enkeltes Egennøttighed“ forvolder til stor Skade og Ruin for Folket, at Pengesedlerne „fast daglig falder“. Det er imidlertid Kongens Villie at Sedlerne saa „snart mueligt være kan, skal vorde indløste“ og dernæst Skaden og Misbrugen være afskaffet. Men for at faa gjort en Begyndelse vil Kongen dog uagtet de besværlige og kostbare „Krigs-Troubler“ dog forsøge med at indrette et Lotteri paa 2538 Tdr. 1 Skp. 2 Fjdk. $1\frac{1}{2}$ Alb. Hartkorn Jordegods beliggende i Kallundborg Amt i Sjælland, som skal bortspilles imod „bare autoriserede Sedler i Betaling“ og paa det Vilkaar, at alle de Sedler, som paa denne Maade indkommer, straks skal „vorde casserede og opbrændte“. Kongen haaber paa denne Maade at interessere mange for Sagen og beder Folket om flittigt at købe Lodder i dette Lotteri og henstiller endog, at man vil „være angelegen, at lade sig for flere Lodder indtegne end ellers er sædvanligt udi andre Lotterier“. Dette nye Landbrugslotteri kom til at bestaa af 41223 Lodder, hvert Lod til 5 Rigsdaler i „bare“ autoriserede Sedler, og iblandt disse mange Lodder var der ialt 212 med Gevinster, som bestod i større og mindre Dele af de ovennævnte mange Tdr. Hartkorn, som Kongen indskød, og iblandt disse 212 gode Numre var der atter tre særlig fine, nemlig et paa 277 Tdr. 7 Skp. 1 Alb. Hartk. iberegnet en Hovedgaard paa godt 48 Tdr. H. foruden 7 Huse, der alt var taxeret til 22544 Rdl. 16 β . Den anden store Gevinst var paa 267 Tdr. 4 Skp. 3 Fjdk. $1\frac{1}{2}$ Alb. Hartk., hvoraf ca. 30 Tdr. Hartk. er Hovedgaardstaxt med underliggende 18 Husmænd tilsammen anslaaet til 22272 Rigsdaler 8 β . Endelig den 3'die store Gevinst var paa 256 Td. 1 Fjdk. Hartk. hvorunder de $15\frac{1}{2}$ Td. var Hovedgaardstaxt og hertil hørte ligeledes 18 Husmænd, og denne Lod er an-

slaaet til en Værdi af 21099 Rdl. 16 ß. Med disse 3 Gevinster fulgte Sædegaardsfrihed, ligesom de leveredes „uden nogen Afgift og fri for Restance, formedelst de derpaa forlente Privilegier“. Herefter følger nu 200 Gevinster med tilsammen 1736 Tdr. 5 Skp. 2 Fjdk. 1 Alb. Hartkorn, som er vurderet til 140.200 Rdl. 80 ß samt endelig en hel Mængde Husmænd.

Trækningen i Lotteriet skulde ske paa Raadhuset i Kjøbenhavn af „tvende smaa umyndige Skole-Børn“, og alle de interesserede havde Tilladelse til at være til Stede, eventuelt ved Fuldmagt.

Endelig lover Kongen, at han „med Guds Bistand, aarligt et Par Hundrede Tusinde Rigsdaler autoriserede Penge-Sedler paa denne eller anden Maade at lade indløse, indtil den ganske Sum er indfriet“, hvorefter Kongen „ingenlunde paatvivler, at jo herefter de øvrige Sedler for deres fulde Valeur uvægerlig vorder imodtagne“.

Det viser sig af et Tingvidne i Baagvends¹⁾ Herred, at Sognefoged Chr. Hansen har haft alle Gaardmændene i Ørsted Sogn ialt 32 med sig i et Interessentskab, som under ét spillede i dette Landbrugslotteri; derimod har jeg ikke kunnet finde, hvor mange Lodder de har taget, muligvis er det ikke urimeligt at tænke sig, at de under ét har taget 32 Lodder; i alle Tilfælde sad Chr. Hansen inde med Nummer 6145, thi paa dette Nummer faldt den store Gevinst den $\frac{28}{2}$ 1721. Derefter skøder Kongen ham Jordegodset $\frac{20}{5}$ 1721, og derom hedder det i Kronens Skøder bl. a.: „ $\frac{20}{5}$ 1721 Skjøde for Christen Hansen boende i Ørsted udi Fyen paa en hennem udi Lotteriet tilfalden Sædegaard med Tilliggende Bøndergods udi Sædland, Callundborg Amt beliggende. Alt ifølge Forordningen af $\frac{10}{4}$ 1719 om et Lotteri af 3nde Sædegaarde og en Del andet Jordegods saaledes som Specifikationen videre formælder . . . Saa siden Christen Hansen den $\frac{28}{2}$ 1721 paa Nummer 6145 er tilfalden Gevinst Nummer 2, som efter Specifikationen bestaar af Hartkorn 29 Td. 4 Skp. 1 Fjdk. 2 Alb. i Hovedgaards-Taxt, dernæst Bøndergods 238 Td. 4 Skp. 1 Fjdk. $\frac{2}{2}$ Alb. samt en Del Huse, alt taxeret til 22272 Rdl. 8 Sk., som nu til Chr. Hansen er overleveret, Jordegodset ligger i Bregninge Sogn i Torpe By, i Udby Sogn i Forsingebye og i Svallerup Sogn i Bjerrereby . . .“

Hele denne Herlighed, har jo aabenbart ikke været saa fornøjelig at arbejde med, især da de var saa mange om at dele Gevin-

¹⁾ Baag og Vends Herreder, som gennem mange Aar laa under én Herredsfoged, benævnes paa den Tid som Regel med »Baagvends« Herred.

sten. I alle Tilfælde skiller Chr. Hansen og Fæller sig snart af med alt dette sjællandske Gods, idet de hurtig finder en god Liebhaber i deres egen hjemlige Godsejer, nemlig Ejeren af Brahesholm og Krængerup, Hr. Kaptajn Stochfleth. — Under 1721 $\frac{5}{6}$ finder vi nemlig for Retten i Baag-Vends Herred i Assens „mødte samtlige Ørsted Sognemænd, saa mange som vare Lodtagne udi den Gevinst dennem under Christen Hansens Navn af Ørsted, hans Lod, er tilfalden ved det Kgl. oprettede Lotteri af Jordegods efter derom Kgl. allernaadigst meddelte Skjøde paa Chr. Hansens Navn udgivet $\frac{20}{6}$ 1721, og udi Anledning af Tingvidnet heraf Baag-Vends Herredsting udstedte $\frac{10}{6}$ 1721 fremkom enhver nemlig: Christen Hansen, Peder Rasmussen, Anders Madsen, Jonatan Madsen, Jep Hansen, Hans Hansen Balle, Hans Hansen, Niels Cortzen, Hans Jørgensen, Hans Andersen Top, Lauritz Jørgensen, Jep Pedersen, Hans Andersen Lang, Jørgen Andersen Friis, Anders Nielsen, Lauritz Nielsen, Laurits Madsen, Hans Madsen, Hans Pedersen Gaagerup, Hans Lauritzen, Mads Trunte, Peder Madsen, Kirsten Sl. Laurs Friis med Laugværge Jørgen Andersen Friis af Ørsted. Og Maren Sl. Jørgen Jørgensens med Laugværge Jep Hansen s. S. alle af Ørsted By. Saa og Mads Madsen, Jens Pedersen og Niels Pedersen af Højbjerg; Item Knud Jørgensen, Simon Hansen, Anders Andersen, Rasmus Pedersen og Christen Andersen Friis af Nyrupby, alle i Ørsted Sogn boende tilsammen To og Tredive Personer, der ere Lodtagne udi den Lods-Gevinst Christen Hansen, som foran nælt var tilfalden og de alle efter Tingvidne af $\frac{14}{8}$ og $\frac{10}{6}$ 1721 ere Lodtagne udi og skulde deles udi 31 Lodder, saasom de 5 Mænd udi Nyrup Ichon skulde have 4 Lodder, som Ichon gør Tredive og een fulde Lod, og bestaar Gevinsten, som var den Lod Nummer 2 med Hartkorn efter nye Matr. 29 Tdr. 4 Skp. 1 Fjd. 2 Alb., som er inddelt til en Sædegaard og Hovedgaards-Taxt, der er beliggende i Torpe By i Bregninge Sogn. Det andet Hartk. 238 Tdr. 1 Fjd. $2\frac{1}{2}$ Alb. udi Udby Sogn i Forsinge By og Svallerup Sogn i Bjerre By samt endelig Husmænd, som og til Hartkorn er Taxeret, alt udi Callundborg Amt. Og som enhver af før specificerede Ørsted Sognemænd samme Gevinst Jordegods efter Tingvidne af $\frac{10}{6}$ sidst leden dets mældende haver overdraget alt og afhænder til høiædle og velbyrdige Hr. Capt. Wilhelm de Stochfleth til Brahesholm og Krængerup for den Capital af 6000 Rdl. Curant i klingende Mynt og merbemeldte 6000 Rdl. redelig og velbetalt haver, der beløber sig til hver Lod (Tredive og een

Lod deelt) Enhver Andeel til 193 Rdl. 3 M. $4\frac{1}{2}$ ß Danske til hver i Ørsted og Højbjerg, medens de Nyrup Mænd kun fik 153 Rdl. 5 M. $7\frac{3}{4}$ ß“. Ved denne Handel var alle de lodtagne tillige med Capt. Stochfleth til Stede.

Af ovenstaaende vil man især lægge Mærke til, at skønt hele Godset indbefattet Hovedgaard, Bøndergods og Huse var taxeret til 22.272 Rdl. 8 ß Sedler, for op imod 270 Tdr. Hartk., hvad der ikke lyder særlig højt i vore Øren, saa sælger Bønderne dog det hele for 6000 Rdl., men ganske vist „i klingende Mynt“, hvilket giver os et lille Indblik i, hvor dybt Sedlernes Værdi var sunken. Men Spekulationen med at opbrænde de indkomne Sedler har jo sikkert nok styrket Værdien af de tiloversblevne, særlig da Eksperimentet skulde gentages i de følgende Aar.

Men hvem var denne Christen Hansen, der, om end kun for en stakket Stund, kom til at staa paa „Lykkens Tinde“ som Storgodsejer? Ja han var, som omstaaende Fortegnelse viser, ellers til daglig kun Fæstegaardmand i Ørsted By, dog var han tillige Sognefoged og Lægdsmand, og endvidere maa han have været en ret omgængelig og venuesæl Mand, siden han formaaede at samle alle de 32 Gaardmænd i hele Ørsted Sogn til i Fællesskab at spille, vinde og atter sælge Gevinsten, hvad vi hører af foranstaaende.

Som vi har set, var der kun én Gmd. Christen Hansen i Ørsted Sogn, og derfor maa det være denne Chr. Hansen, der nævnes i Kirkebogen som død $10\frac{1}{2}$ 1726, da han kaldes „gl.“ skønt han dog kun er 64 Aar, hvilket vist ligger i, at vi omtrent paa denne Tid, 1726, ser en yngre Gmd. Christen Hansen, som dog først dør $\frac{1}{5}$ 1763, og da kaldes han ogsaa „gl.“, men er da 81 Aar. — Men den her omtalte Sognefoged Chr. Hansen er da født i Ørsted 1662 og er Søn af Gmd. Hans Jensen¹⁾ og „Bergitte Hans Jensens“. Han blev trolovet $14\frac{1}{12}$ 1694 „udi Thomas Jensens Hus“ med dennes Datter Margrethe Thomasdatter og viet lige efter Nytaar. De har faaet følgende Børn døbt i Ørsted Kirke: 1696 Karen, 1697 Thomas, 1702 Anders, 1704 Sophie og 1709 Christen.

¹⁾ Han var Søn af Jens Rasmussen, som havde Gaarden, før Hans Jensen fik den.